

ERHVERVSJURA

Den gode, den onde og sladrehanke

MOTIVER: Helten med den hvide hat eller skurken med den sorte. De såkaldte *whistleblowere*, som afslører uregelmæssigheder i en organisation, kan spille begge roller, og det bør lovgivningen afspejle.

LARS BO LANGSTED
Professor, Juridisk Institut,
Aalborg Universitet

Whistleblower-ordninger er ved at vinde indpas i flere og flere udenlandske og danske virksomheder. Amerikanske undersøgelser synes da også at bekræfte, at mængden af konstateret medarbejderkriminalitet rettet mod virksomheden er mærkbart mindre i virksomheder med en sådan ordning end i virksomheder uden.

Denne succes – samt gode historier om whistleblowere med ædle motiver – har ført det spørgsmål med sig, om man så ikke burde lave lovgivning, så whistleblowere skulle være særligt beskyttede mod f.eks. firing, uanset om der var tale om privat eller offentlig ansættelse.

Sådan lovgivning kendes i meget forskellige varianter i en del lande, bl.a. i USA.

Ud over en instinktiv vægring mod at lave regler, der på bekostning af arbejdsgiverens ledelsesret medfører særlige fordele for nogle bestemte grupper, har det været svært at sige sig fri for en bekymring for, at det jo ikke er alle "whistleblowere", der altid peger på lige relevante problemer – ja, nogle gange kan de endda have misforstået det, som de troede var kritisk, eller simpelthen være drevet af skadegørende hensigter.

Debatten har imidlertid en smule slagside, fordi den altid tager udgangspunkt i den forestilling, at en whistleblower altid har ret, altid er "the good guy", altid er manden med den hvide hat. Og modsvarende at den offentlige myndighed eller private virksomhed, der "blæses om", altid har skurkagtige motiver og ønsker at lukke munden for berettiget kritik.

Med det verdensbillede er det klart, at vi skal have stærke beskyttelsesregler for whistleblowere. Ganske ligesom der intet problem er med at give politiet udvidede og

Debatten om sladrehanke i organisationer har en slagside, når den tager udgangspunkt i den forestilling, at en whistleblower altid har ret, altid er "the good guy", manden med den hvide hat. Han kan også have mere dunkle motiver og altså være en "black hat" som her i skuespiller Bjarne Henriksens skikkelse. Arkivfoto: Sanne Vils Axelsen

ukontrollerbare efterforskningsmetoder eller belønne naboer for at angive hinanden: det er jo kun de kriminelle, det går ud over, for det er altid kun dem, der bliver udsat for sådanne indgreb og overgreb.

At verden imidlertid i sin virkelighed er ganske anderledes herligt kompliceret end ovennævnte overforenklede, men i gennemsnit ofte sande, stereotyper giver udtryk for, så vi sidste tirsdag, da Højesteret afsagde kendelse i den såkaldte "lækagesag".

Som de fleste husker, handlede sagen om, hvorvidt en nyhedschef og en journalist kunne pålægges at afgive oplysninger om, hvem deres kilde var, og – i sammenhæng hermed – hvorvidt DR kunne pålægges at udlevere kopi af en lydfil, som en journalist havde optaget.

Formålet med disse pålæg var en genoptaget politimæssig efterforskning, der skulle afdække hvem, der havde lækket oplysninger om, at det danske jægerkorps skulle indsættes i Irak. Efterforskningen skulle så ende i en vurdering af, om kilden til oplysningerne havde kræ-

ket sin tavshedspligt efter straffelovens § 152 og i bekræftende fald en retssag herom. Faktum er altså:

- 1) Nogle journalister har videt om en kildes identitet.
- 2) Kilden er muligvis ansat i det offentlige.
- 3) Anklagemyndigheden vil pålægge journalisterne at røbe deres kilde.
- 4) Kilden, eller den kilden har oplysningerne fra, har muligvis overtrådt straffelovens § 152.
- 5) Der er megen offentlig debat om, hvorvidt de lækkede oplysninger havde nogen sikkerhedsmæssig effekt, og/eller om det overhovedet var samfundsmæssigt interessant at få oplysningerne ud.

Det, Højesteret i tirsdags skulle tage stilling til, var alene, om man kunne pålægge journalisterne at røbe deres kilde, fordi det var en oplysning, politiet havde brug for i forbindelse med sin efterforskning.

Men lad os lige gøre et ophold her, inden vi vender os mod selve afgørelsen. Lad os prøve at indsætte det stereotyp billede af en whistleblower:

En sand helt, der i samfundets interesse røber vigtige oplysninger, som det uføl-

somme magtapparat vil gøre alt for at hindre udbredelsen af. I så fald ville langt de fleste af os ønske, at Højesteret nægtede at pålægge de afdækkende journalister at afsløre, hvem deres kilde var, så vi i bedste Hollywood-stil kunne ride ud mod solnedgangen.

Imidlertid mente mange at vide – og noget pegede da også på, at det kunne være rigtigt – at kilden slet ikke var en "White Hat", men en spindoktor, der måske ligefrem på befaling af sin minister, og i hvert fald i "systemets interesse", havde "lækket" oplysningerne til pressen.

Hvis denne tese skulle være rigtig, ville en håndfast overholdelse af reglerne om kildebeskyttelse slet ikke beskytte whistlebloweren, men derimod det selvsamme magtapparat, som reglen egentlig skulle beskytte imod.

Ganske som i Pedal-Ove sagen, hvor den drabsdømte kriminelle viste sig at være uskyldig, havde virkeligheden også i lækagesagen vist sig at harmonere uendelig dårligt med stereotypen.

Men hvad sagde Højesteret?

Højesteret gjorde det, som domstolene kan og skal:

dommerne læste på den bestemmelse, der omhandlede den situation, man stod i, og i bestemmelsen står der: »Retten kan ligeledes pålægge ... [journalister m.v.] ... vidnepligt, hvis sagen angår en overtrædelse af straffelovens ... [regler om tavshedspligt] ... Dette gælder dog ikke, hvis det må antages, at forfatteren eller kilden har villet afdække forhold, hvis offentliggørelse er af samfundsmæssig betydning.»

Forarbejderne til bestemmelsen gav ingen særlig vejledning i en situation som den foreliggende, så Højesteret henviste – overordentligt fornuftigt, men sådan er det tit i Højesteret – til ordlyden af bestemmelsen og sagde: Vi kan ikke pålægge journalisten at røbe sin kilde, hvis denne har villet afdække forhold af "samfundsmæssig betydning".

Afgørende var således ikke en vurdering af, om kilden havde hvid eller sort hat på, men – i overensstemmelse med reglen – at vurdere hvorvidt der var tale om oplysninger af samfundsmæssig betydning. Hvis ja, var retten uden videre afskåret fra at give vidnepålæg. Hvis nej, havde retten muligheden for at give vidnepålæg, men det ville så

kræve en konkret vurdering og afvejning mellem hensynet til sagens opklaring på den ene side og hensynet til kildebeskyttelsen på den anden i netop denne sag.

De fem dommere, der deltog i Højesterets afgørelse, var enige om, at der var tale om oplysninger af "samfundsmæssig betydning".

Det begrundes desværre ikke med mange ord, hvorledes retten er kommet til dette resultat, men der er to "nøglehenvisninger". Den ene er, at der var tale om en »forstærkning af de danske styrker i Irak«; den anden at beslutningen »blev forelagt for Det Udenrigspolitiske Nævn«.

Selv om selve det forhold, at Jægerkorpsset skulle ned til de andre danske styrker i Irak, måske ikke kunne få den almindelige borger til at tabe morgenkrydderen af overraskelse, er det vel uomtvisteligt, at det er af "samfundsmæssig betydning", om vi skal forstærke en igangværende krigsindsats.

Henvisningen til Det Udenrigspolitiske Nævn er antagelig en henvisning til, at det af Grundlovens § 19, stk. 3 fremgår, at »Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, med hvilket regeringen rådfører sig forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om Det Udenrigspolitiske Nævn fastsættes ved lov,« og at dette i lov om Det Udenrigspolitiske Nævn er suppleret med, at nævnet »... i øvrigt har til opgave med regeringen at drøfte sager af betydning for landets udenrigspolitik og at modtage oplysninger fra regeringen om udenrigspolitiske forhold.«

Man kan således sige, at udgangspunktet vil være, at enhver sag, der drøftes i Det Udenrigspolitiske Nævn, vil være af "samfundsmæssig betydning".

Ankommet hertil i argumentationskæden var det kun tilbage for Højesteret at sige: Jamen så kan vi slet ikke give pålæg om at vidne, det har lovgiver afskåret os fra.

Det rigtigt tankevækkende ved dette er, at lovgiver, da man lavede denne meget firkantede kildebeskyttelsesregel, udelukkende havde den "gode whistleblower" for sit indre blik.

Generaliseringer, stereotyper og kantede fordomme kan skabe underholdende diskussioner i festligt lag – men er uhyre dårlige som grundlag for ordentlig og afbalanceret lovgivning med afsæt i den virkelige virkelighed, også når vi taler om mulig beskyttelse af whistleblowere.

HOVEDPUNKTER

■ Generaliseringer, stereotyper og fordomme er dårlige som grundlag for lovgivning.

■ Det gælder også mulig beskyttelse af whistleblowere.